

VINDUET

ved

ODD KVAAL PEDERSEN

Mennesker som er sykkelig egosentriske vil sjelden kunne vurdere sin egen ulykkelige situasjon. De vil si at omgivelsene ikke forstår deres spesielle stilling, og deres forklaringer vil bli bestemt av nevrosens grad og art.

Folkegrupper som er hva vi kunne kalle outrert etno-sentriske vil, langt på vei, havne i en lignende krampaktighet overfor omgivelsene. Og deres rede-gjørelser vil variere alt ettersom lemmene på samfunnslegemet fornemmer nevrosen.

Betrakter man Sør Afrika under denne synsvinkel, står man selvfølgelig i fare for å foreta utillatelige generaliseringer og overforenklinger. Men en slik betraktningssmåte kan også gjøre det mer begripelig for oss hvorfor ellers forstandige mennesker bruker så mange ord på dårlige argumenter, hvorfor de virker immune overfor synspunkter som ellers i verden regnes som gode og fornuftige og hvorfor de som regel beveger seg i logiske sirkelganger, mens de hele tiden beklager seg over at vi som står på avstand av problemene ikke forstår dem. Ja, at vi helst burde avholde oss fra å si noe som helst fordi vi ikke selv bor i landet og kjenner problemene på kroppen.

Noe riktig kan det være i en slik kritikk. Ikke alle som angriper Sør Afrika og raseskillepolitikken er godt nok informert. Men når f. eks. misjonærer med årelang erfaring former sin kritikk og blir møtt med de samme monotone argumenter, kan man vanskelig søke forklaringen andre steder enn i den hvite minoritetens outrert etno-sentriske mentalitet. Det er som om man vil ha oss til å akseptere det meningsløse at bare den som selv er tilstrekkelig nevrotisk, kan bedømme nevrosen.

Ikke alle hvite sør-afrikanere vil bruke så brutale uttrykk som dr. *Malan* da han var statsminister. Han sa:

«Den hvite sør-afrikaners dypt roffestede fargebevissthet, som ingen utenforstående kan fatte, grunner seg på den fundamentale forskjell mellom de to grupper, hvit og sort. Den ytre farge er bare det fysiske tegn på forskjellen mellom to ufor- enlige livsformer, mellom barbari og sivilisasjon, mellom hedenskap og kristen- dom, og til slutt mellom en overveldende tallmessig overlegenhet på den ene side og et ubetydelig mindretall på den andre side . . . De rasmessige forskjeller er like store i dag som for 300 år siden. Det kan ikke forundre noen at selv- beskyttelsesinstinktet er så sterkt hos den hvite sør-afrikaner. Han har bevart det gjennom alle disse år og vil ikke oppgi det nå . . .»

Dagens toneangivende politikere i Pretoria viser en ganske annen evne til å finne idealistiske og positive navn på tvangstiltakene. Nobelprisvinneren, høvding John Albert *Luthuli* sa det slik i sitt Nobel-foredrag:

«I et forsøk på å kaste et forsonende skjær over forholdene, har de som kjenner seg ille til mote over situasjonen, funnet på mange slagord — «formynderskap», «separat utvikling», «raseføderasjon» og «partnership». Dette er forsøk på å få oss til å vike av fra demokratiets vei, oppholdende taktiske manøvrer som bare kan narre de troskyldige. Ingen eufemisk kamouflasje vil kunne skjule den uhyggelige realitet som ligger bak ordene . . .»

Nå skal man ikke ha vært lenge i Sør Afrika for å oppdage at praktiske og — ikke minst — økonomiske hensyn virker forstyrrende inn på det nevrotiske hjernespinnet som apartheid er. F. eks. har man parallelt med «kommunist»-hetsen kunnet registrere en økende handel med kommunistland.

Man bør neppe undervurdere slike avvikelser fra det ideologiske mønster. Men likevel er det meget nødvendig å søke å analysere den etno-sentriske mentalitetens tilblivelse og stilling i Sør Afrika, når man skal ta stilling til det dilemma verden står i overfor den hvite minoritetsregjeringen:

Inngripen eller langvarig og tålmodig tilrettevisning.

En afrikansk tragedie — krise for vesten

Mangt kunne sies om Observer-journalisten, Colin *Legum's* reportasjer fra sitt hjemland Sør Afrika. De foreligger nå i bokform på norsk. Inntil nå har han i titelen — «Sør Afrika — krise for vesten» — pekt på noe egentlig ved situasjonen og vårt dilemma.

Regjeringen i Sør Afrika blir nemlig — enten vi i vest liker den, avskyr den eller passivt tolererer dens løsningsforsøk — sett på som en «vestlig» regjering. Den gir seg selv rollen som den vestlige, kristne kulturs forsvarer på en utpost mot det hedenske villnis. Og både kommunister og outrert reaksjonære krefter søker — på hver sin måte — å forsterke inntrykket av at Verwoerd-regimet virkelig spiller en slik rolle.

Det er også symptomatisk for den bjørnetjeneste Pretoria-regjeringen gjør de vestlige demokratier og den kristne kirke, at den for vel et år siden på ny sperret inne høvding John Albert *Luthuli* «med hjemmel i loven om undertrykkelse av kommunismen». Det er nå seks år siden myndighetene første gang begrenset *Luthuli's* bevegelsesfrihet til reservat-byen Groutville som ligger et par timers kjøring fra Durban. I dag får *Luthuli* ikke ta imot besøk, offentliggjøre erklæringer eller være til stede ved sammenkomster «der det kan foreligge den minste mistanke om politisk virksomhet». Frem til 31. mai 1969 vil ekshøvdingen og Nobelprisvinneren ikke engang få reise til byen Stanger som ligger seks kilometer fra hjemmet hans i Groutville. «Det er nemlig på det rene at *Luthuli* gjennom sin virksomhet har bidratt til å fremme kommunismens sak», uttalte justisministeren, J. V. *Vorster* dagen før *Luthuli* ble anholdt underveis til gudstjeneste i den presbyterianske kirken.

Dermed har de sør-afrikanske myndigheter forært kommunistene en høyreist kristen personlighet og hjulpet de fargede folk overalt i verden til å holde fast ved den misforståelsen at det meste av det som fremmes av kritikk mot Verwoerd-regjeringen er kommunistinspirert. Og ved den språkbruk Pretoria-regjeringen benytter seg av, forsterker den inntrykket av at den hvite mann alltid kommer beskyttet av bibler og bomber — og at bomber må til for å beskytte bibelen.

Sør Afrika presenterer for verden et vrengebilde av den livsform det sier seg å ville forsvare og dermed skaper man en krise som vedkommer langt flere enn de tre millioner hvite og de elleve millioner fargede som bor i republikken.

Colin Legum som sammen med sin frue Margaret (begge født og oppvokst i Sør Afrikas hvite miljø) har tatt for seg alle vesentlige sider av raseproblemet slik det fremtrer i republikken. De ser bare en løsning på krisen, nemlig en omfattende internasjonal intervensjon, selv om de deler den alminnelige uviljen mot økonomiske sanksjoner som middel til å løse internasjonale konflikter. «Det er et grovt våpen og følgene av å bruke det kan vanskelig forutsees og kontrolleres», men valget synes å stå «mellom rasekrig og internasjonale økonomiske sanksjoner. Spørsmålet er: hvilket av disse alternativene byr på minst risiko for de hvite og ikke-hvite i Sør Afrika, for det internasjonale samfunnet og for vesten?»

Forfatterne har søkt å trekke opp et «FN-program for sanksjoner» som tar sikte på å minske farene for vold og kaos. De mener at en omhyggelig planlegging må til om sanksjonene skal bli vellykket, og de ser ikke bort fra alle vanskelighetene som kan dukke opp, men «dersom sanksjoner blir endelig avvist, må FN omgående planlegge en omfattende militær intervensjon for å unnsette de hvite i en ikke altfor fjern fremtid».

Forfatterne mener det er misvisende å sammenligne Verwoerds republikk med Hitlers Tyskland. Men når det gjelder trusler mot verdensfreden, har de ett trekk felles: begge representerer en situasjon der mennesker kan bli ofre for vold utelukkende på grunn av sin rase. «I en tid som er preget av de fargede rasers frigjøringskamp, er truslen om en svart-hvit konflikt ikke mindre alvorlig enn de rasemotsetningene Hitler provoserte. I 1930-årene ble det ikke gjort noen forebyggende aksjon fordi mektige tysk-vennlige pressegrupper og kombinasjonen av altfor forsiktige statsmenn og kortsiktige nasjonalinteresser forhindret det. Disse kreftene kan bli dominerende. Gjør de det, vil det bety et nytt, katastrofalt tilbakeslag i arbeidet for en verdensorden og harmoni mellom rasene. Sør-Afrikas lidelser vil slå mangfoldig tilbake på verden.»

Kirkene og raseskillepolitikken

Forfatterne kommer også inn på kirkens forhold til apartheid-ideologien og plaserer de hollandsk reformerte kirker under omtalen av «makten i samfunnet». De repeterer utviklingen av rasetenkningen i disse kirker og skriver:

«Det er vanskelig å si om de fleste afrikaanerne betrakter politikken som et religiøst anliggende eller religionen som et politisk — poenget er at religion og politikk hører sammen. Kirken har selv stått overfor indre problemer som mel-

der seg i et samfunn med flere raser. Dens dilemma har vært å forene en universell religions forkynnelse med en eksklusiv nasjonalisme».

I boken er det gitt forholdsvis bred omtale av den opposisjon som prestene bak skriftet «Delayed Action» representerer, likeså av Christian Institute og dets leder pastor L. F. Beyers *Naudé*.

Mer ajourførte opplysninger om Christian Institute finner man i den nylig utsendte årsberetningen fra South African Institute of Race Relations som vel må regnes for å være det mest saklige og objektive materiale om Sør Afrika-situasjonen man kan oppdrive.

Christian Institute støttes nå av 28 protestantiske kirker og misjonsselskaper. De hollandsk reformerte kirker har holdt seg utenfor, men hollandsk reformerte kristne har individuelt sluttet seg til arbeidet som i dag ledes av pastor Naudé. Han hadde vært prest i 23 år, medlem av det beryktede «Broederbond» og var en ivrig støtte for Afrikaanerdom's misjon, da han i 1963 forlot sitt embede for å stille seg i spissen for Christian Institute, et tiltak som stadig utsettes for angrep fra den apartheid-innstilte majoriteten i de hollandsk reformerte kirkene.

En lederartikkel i «Kerkbode», hovedorganet for den største av «boer-kirkene», Nederduitsch Gereformeerde Kerk, slo nylig fast at trofaste kirkemedlemmer aldri kunne bli fortrolig med at en romersk katolsk satt i instituttets kontrollkomité (!) Senere har professor ved universitetet i Pretoria, A. D. *Pont* uttalt at instituttets publikasjon «Pro Veritate» ikke er annet enn liberalisme hvis propaganda passer kommunistene utmerket.

Årsberetningen fra South African Institute of Race Relations omtaler også den «folkekongress mot kommunismen» som ble holdt i Pretoria like etter påske i fjor og der det ble rettet en rekke sterke angrep mot den internasjonale kristne studentbevegelsen, Kirkenes Verdensråd og Christian Institute. Om det siste ble det sagt at det — bevisst eller ubevisst — var delaktig i «kommunistenes spill». Om den kristne studentorganisasjonen ble det sagt at den «ødela ungdommens rene tanker» og at «tusener innen den kristne studentbevegelsen ble innpodet med liberalisme og kommunisme».

Konferansen, som i ikke liten grad var preget av den regjeringstro majoriteten i de hollandsk reformerte kirker, vedtok en resolusjon om at «kommunismen må bekjempes på kristen grunn». Dessuten avsendte man to takkeresolusjoner — en til republikkens president, statsminister og regjering for den måten de bekjemper kommunismen på, og en annen til det sør-afrikanske politi for deres arbeid når det gjelder å «beskytte Sør-Afrikas borgere mot den kommunistiske straffedom».

Men om den ennå meget innflytelsesrike majoriteten i de såkalte «boer-kirkene» fremdeles finner det gavnlig å støtte opp om slike takkeresolusjoner til politistatens politi, er det et gledelig faktum å registrere at den mer apartheid-kritiske minoriteten med professor dr. Ben *Marais* i spissen, synes å vinne gehør for sine argumenter. (Boken som Ben *Marais* sammen med ti andre prester og teologer i den hollandsk reformerte kirke ga ut under titelen «Delayed Action» — på svensk «Tid att handla» — er omtalt i NOTM, nr. 4, 1962).

De hollandsk reformerte fikk også et tydelig bevis på hvor alene de står med sitt syn på rasepolitikken under generalforsamlingen i verdensalliansen for reformerte kirker som ble holdt i Frankfurt i fjor sommer.

I redelighetens navn bør det også legges til at «boerkirkene» i sitt nåværende syn på raseskille-politikken får følge av store grupper kristne innen andre kirkesamfunn. Det er dessverre galt å tro at de øvrige kirker står samlet mot regjeringens politikk, og at det bare er «boerkirkene» som «går Verwoerds ærend».

Det er vel riktig å gi Colin Legum rett i at de romersk katolske og metodistene står sterkest mot den nåværende raseskillepolitikken. Det vakte betydelig oppsikt da Metodistkirken i fjor valgte pastor Seth M. *Mokitimi* til leder. Han er den første afrikaner som er valgt til å inneha en slik lederstilling i en stor kirke med både hvite og ikke-hvite medlemmer i Sør Afrika.

Forøvrig må man nok gi Legum rett når han skriver: «Noe av det sørgeligste ved den engelsk-talende kirken i Sør-Afrika er at ledelsen oftest bare opptrer på vegne av et lite mindretall innen menighetene. Det politiske klima kunne ha vært et annet om de engelsk-talende kristne hadde opptratt på linje med den tidligere erkebiskop av Capetown dr. Joost de *Blank*, tidligere biskop til Johannesburg, Ambrose *Reeves* og biskopen til Natal, Vernon *Inman*, samt den romersk katolske erkebiskop Denis *Hurley*. Men disse menn taler ikke for hele presteskapet og slett ikke for menighetene. De har talt like mye mot fordømmene blant sine egne som mot dem som offisielt skal gjennomføre apartheid».

Misjonsjubileum i Norden

Mange mener at det, av flere grunner, kan være nyttig å trekke sammenligninger mellom den situasjon mange kirker i Asia og Afrika står i idag og den situasjon kirken sto i under kristningstiden i Norden.

Det er i hvert fall tanker som burde kunne gjøres til gjenstand for utdypning — ikke minst i år fordi vi kan minnes at det er 1100 år siden Ansgar — Nordens apostel — døde. Etter sine pioner-ferder til de «ville utkantstrøk», til kong Haralds Danmark og til kong Bjørns Sverige, ble han erkebiskop til Hamburg. Erkebispestolen var et senter for misjonen nordover.

Klostrene var den tids motstykke til vår tids misjonsstasjoner. Der ble det preket for folket, der fikk ungdommen undervisning, der fikk syke pleie og fremmede herberge, ja, der fremmet man også sansen for et bedre jord- og hagebruk hos nordboerne som nylig var vunnet for troen på den kristne Gud.

Men lenge kom det avgjørende spørsmål til å bli: Hvem er den sterkeste — Odin eller Hvite Krist? Hvem er den mektigste til å helbrede sykdommer, til å beseire døden? Riktignok sier Halfred, skalden til Olav Trygvasson, at han forlater Njårds tempel for å tilbe Kristus alene. Men for de fleste innebar ikke den nye tro noen slik individuell overbevisning. Vi vet at det gamle levde videre i den grad at religionshistorikeren og misjonæren, dr. Emil *Birkeli* fant grunn til å spørre hvorvidt det var «folketroen som ble kristnet, eller om det var kristendommen som ble paganisert».

Mener vi at en slik sammenligning har noe for seg, aner vi også noe av det spenn i tid, tanke og livsform som misjonæren av i dag må være fortrolig med.

For den forrige generasjon av misjonærer kunne det være slitsomt nok å komme fra et samfunn som forekom dem teknisk og sosialt fullendt, til det miljø hvor hjulet ikke var vanlig å anvende og der man sosialt fulgte et mønster som — ihvertfall til å begynne med — måtte virke barbarisk. Nesten på linje med pionerene måtte de søke å finne seg til rette på en rydning i villniset.

Dagens misjonærer har det ikke alltid så strabasjøst. De slites som regel mer enn de sliter. For mens man på den ene side står overfor en situasjon og et miljø som kan sammenlignes med Ansgars i det niende århundres Norden, står man på den annen side overfor spørsmål og problemer som er kjent fra vår egen, europeiske hverdag: Industrialisering, automasjon, urbanisering.

Kirkelig, politisk og samfunnsøkonomisk ville mange sikkert ønske seg 500 år å gå på. Men de siste års utvikling har vist at det er skjebnesvangert å ønsketenke seg selv noen ti-års respitt.

Det skal heller ikke gjøre bildet av vår misjons situasjon enklere at kristne mennesker med mot og velbegrunnede meninger, knuser vårt gamle drømmebilde av «det kristne Europa» — denne sivilisasjon som ennå av mange omtales med en ærbødighet som dreide det seg om et tempel.

I hvert fall er vel det gamle misjonsbildemotivet av mennesker på en fjern strand som roper: «Kom over og hjelp oss», blitt meningsløst i den tradisjonelle utforming. Men omveltningene i verden — og i vår egen forestillingsverden — kan kanskje hjelpe oss til å se klarere hva kristen misjon virkelig er — nå 1100 år etter Ansgar.

Kirken og den industrielle utvikling

Det er et tegn i tiden at temaet «kirken og industrien» springer en i øynene på omslaget til aprilnummeret av «International Review of Missions» som utgis av Kommissjonen for Verdensmisjon og Evangelisering innen Kirkenes Verdensråd og som blir redigert av misjonsavdelingens leder, biskop Leslie Newbigin.

Kirkens forhold til de veldige og hurtige omveltninger som finner sted i dens omgivelser, var også et sentralt tema da styret for misjonsavdelingen trådte sammen i Enugu, Øst-Nigeria, i forbindelse med sentralkomiteéns møte der. (Norsk representant i DWME's styre er Egede Instituttets leder, professor dr. O. G. Myklebust. I sentralkomiteén for Kirkenes Verdensråd møter biskop dr. Kaare Støyen.)

Under forhandlingene ble det sterkt understreket at kirkene i sin misjon må være innstilt på større bevegelighet, smidigere «strategi» og nye arbeidsformer hvis de i dag skal nå ut med sitt budskap. Samfunnsstrukturen er under rask endring, industrialiseringen fører til store folkelyttinger. Store masser drar bort fra fredelige, landlige omgivelser til nye og ofte uferdige bysentra. Gamle bånd brister, men ofte mangler man både åndelig og moralsk ballast når man skal orientere seg i den nye tilværelsen.

I pakt med den nye forståelse av at «mission is an affair of six continents» følger biskop Newbiggin opp tankene fra Enugu i den redaksjonelle artikkel og tar utgangspunkt i den industrielle utvikling slik den fant sted i Europa. Tusener av kvinner og menn ble drevet til nye arbeidsplasser i fabrikkene, men kirkene fortsatte i stor utstrekning sin tjeneste på samme måte som den man kjente fra den gamle og forgangne tid.

I Asia, Afrika og Latin Amerika hvor industrialisering og urbanisering gjør seg stadig sterkere gjeldende, har kirken neppe gjort seg fortrolig med den utfordring man her vil møte, hevder biskop Newbiggin.

Ennå har vi ikke helt definert hva ordet «industrial evangelism» betyr og innebærer, fortsetter han. Imidlertid er dette en form for misjonsarbeid hvor noen av de dypeste spørsmål i misjonsteologien kommer i fokus. «Her mer enn noe annet sted kanskje, blir det krystallklart at misjon ikke bare er kirkeutvidelse, men at det innebærer noe mer radikalt, mer paradoksalt, mer krevende — en slags kenose som er et ekko av det som all kristen misjon begynte med».

Misjonens meditasjonsbilde

Man må vel ha lov til å se noe symbolsk i den plassering Hans Egede-monumentet har fått i hovedstadens bybilde. Med de deichmanske søyler i bakgrunnen, midt mellom Trefoldighets kirke og Oslo-sentret for landets eldste misjonsselskap, finner man den unge misjonæren meningsfylt levendegjort: En mann i motvind, men villig på vei, lengere ut enn til «det ytterste Thule». Oslo har i sitt hjertepunkt fått et bilde som bør inspirere oss til å meditere på ny over misjonsbefalingens guddommelige imperativ.

Ved en enkel høytidelighet ble monumentet som er utført av billedhugger Nic. Schjøll, avduket 13. mai i år. Oslo katedralskoles kor, Peblingene, under ledelse av organist Olaf Skaffloth sang Mozarts «Priser Herren» og deretter holdt formannen i den komité som har stått for reisingen av Egede-monumentet, lektor dr.theol. Nils Bloch-Hoell en tale der han i en fortettet form ga et nyansert bilde av Hans Egede — denne mann som ruver i historien, og som, i langt høyere grad enn tilfellet beklageligvis er, burde ruve i vår bevissthet.

Til stede ved høytideligheten var representanter for stat og kommune, kirke og misjon. Fra Københavns biskop *Westergård Madsen*, som samtidig er biskop over Grønland, kom det en hjertelig hilsen og lykkønskning. Etterat ordfører Brynjulf Bull hadde overtatt monumentet på Oslo bys vegne, la formannen i Norsk Misjonsråd, sokneprest Ole B. Meyer, ned blomster ved statuen.

Dr. Bloch-Hoell sluttet sin tale — som er gjengitt i dette nr. av NOTM s. 65 ff. — med å rette en takk til alle som ved sine gaver gjorde det mulig å reise dette riksmonumentet over Grønlands apostel. En særlig takk rettet han til Oslo kommune for generøs restfinansiering. Innsamlingen til monumentet innbrakte i alt kr. 44 000.00.